

PROGNÓZY VÝVOJA NA TRHU PRÁCE V SR II

Uplatnenie absolventov stredných
a vysokých škôl podľa výkonu
konkrétneho zamestnania podľa
SK ISCO-08 (adekvátne, neadekvátne)
v roku 2018

ITMS 2014+312031N138

Apríl 2019

Predhovor riešiteľského tímu

Pre úspešný hospodársky rozvoj Slovenskej republiky, prosperitu zamestnávateľských organizácií a tiež pre subjektívny pocit užitočnosti a úspešnosti absolventov stredných a vysokých škôl má osobitný význam dosiahnutie súladu zamerania a obsahu akreditovaných študijných a učebných odborov s požiadavkami zamestnávateľov na kompetencie, odborné vedomosti a zručnosti absolventov nastupujúcich do zamestnania.

V značnej miere to závisí od tvorcov osnov študijných a učebných programov, najmä od ich záujmu a schopností implementovať výsledky monitoringu potrieb trhu práce do systému vzdelávania. Rešpektovanie nevyhnutnosti prepájať trh práce a systém celoživotného vzdelávania je mimoriadne dôležité pre úspešnosť uplatňovania absolventov v konkrétnych zamestnaniach. V tomto procese zohráva významnú rolu záujem kompetentných odborných pracovníkov o výstupy monitorovania a prognózovania, o informácie o uplatnení absolventov v jednotlivých zamestnaniach. Informácie s takýmto zameraním sú aj obsahom predkladanej štúdie. Do tohto rámca patrí aj zaoberanosť a záujem kompetentných osôb o vlastný kontinuálny profesijný rast, a to vrátane hľadania a rozširovania foriem spolupráce vzdelávacích inštitúcií so svetom práce.

Rozhodujúci je však prístup mladých ľudí ku svojej budúcnosti, a to hneď od začiatku ich vzdelávacej cesty. Významnú úlohu pri štarte často zohráva rodina, jej orientácia na rodinne tradované a preferované povolania, priatelia ale aj úroveň poradenstva zo strany výchovných a kariérových poradcov základných a stredných škôl. Od vhodnosti výberu a úrovne zvoleného druhu štúdia, záujmu mladých ľudí o jeho úspešné absolvovanie, ale predovšetkým od žiadanosti absolventov štúdia trhom práce závisí úspešnosť ich pracovného uplatnenia.

Hodnotenie situácie v uplatňovaní sa absolventov stredných a vysokých škôl z aspektu odboru, ktorý vyštudovali nevyznieva priaznivo, je dokonca až znepokojujúce. Kým počas štúdia len cca 10 % študujúcich predpokladá, že bude pracovať mimo vyštudovaného odboru skutočnosť je taká, že mimo odbor vzdelania sa uplatňuje viac ako 60 % absolventov stredných škôl a viac ako 50 % absolventov vysokých škôl.

Nastávajú aj také situácie, že napriek dostatku absolventov žiadaných odborov, nie je uspokojivá ich kvalitatívna úroveň na výkon pracovnej pozície. Absolventi vysokých škôl v niektorých prípadoch obsadzujú miesta s požadovanou stredoškolskou kvalifikáciou. Mnohí volia pracovnú cestu v odlišnom profesijnom zameraní aj v súvislosti s výškou mzdy, resp. výhodnejšími pracovnými podmienkami.

Štrukturálne výzvy, riešenie nedostatku kvalifikovanej pracovnej sily, prejavujúci sa nesúlad ponuky a dopytu na slovenskom trhu práce patria medzi aktuálne a živé problémy nielen Slovenskej republiky, ale aj ďalších členských štátov EÚ. Hľadanie príčin disproporcií v zamestnateľnosti

absolventov v príslušných regiónoch a odvetviach sú predmetom výziev, ktorých riešenie nastavujú viaceré relevantné dokumenty EÚ.

Podľa aktuálneho dokumentu EÚ Smerom k udržateľnej Európe do roku 2030 zo dňa 30. januára 2019 (COM (2019) 22 final) sú kvalitné vzdelávanie, veda, výskum a inovácie základnými predpokladmi dosiahnutia udržateľného hospodárstva členských krajín EÚ v súlade s cieľmi stratégie Európa 2020, k čomu je nevyhnutné naďalej zvyšovať informovanosť o vývoji na trhu práce, rozširovať vedomosti a zdokonaľovať zručnosti absolventov na všetkých stupňoch vzdelávania a prípravy pre trh práce.

S cieľom využiť plný potenciál možností vzdelávania a prípravy pre trh práce ako hnacích síl vytvárania udržateľných pracovných miest, ekonomického rastu a sociálnej spravodlivosti musí byť systematicky zabezpečovaná rovnosť prístupu k inkluzívnemu a kvalitnému vzdelávaniu a príprave pre trh práce vo všetkých fázach života jednotlivcov od raného detstva cez vysokoškolské vzdelávanie až po vzdelávanie dospelých.

Predchádzanie nezamestnanosti absolventov stredných a vysokých škôl a podpora ich rýchlej adaptácie v platenom zamestnaní je aktuálnou prioritou politiky zamestnanosti v celej EÚ. Produktívna zamestnanosť je kľúčovou oblasťou, v ktorej sa očakáva riešenie výziev týkajúcich sa adekvátnej úrovne zručností, výsledkov aktívnych politik trhu práce a procesov vzdelávania, využívania nových technológií, automatizácie, digitalizácie a súvisiacich nových foriem organizácie práce, ako aj využívania potenciálu regionálnej ponuky pracovných síl a sociálneho začleňovania marginalizovaných skupín obyvateľstva.

Analýzy uplatnenia absolventov v gescii Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR (ďalej len „MPSVR SR“) aktívne podporujú realizáciu Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o Európskom sociálnom fonde plus (ESF+) zo dňa 30. mája 2018 (COM/2018/382 final), ktoré zdôrazňuje nevyhnutnosť efektívne investovať do mladých ľudí, najmä do ich uplatniteľného vzdelávania a odbornej prípravy, zručností, tvorivosti, potenciálu inovovať, podnikáť, a tak zabezpečovať vysokú úroveň zamestnanosti, kvality života, sociálnej inklúzie a aktívnej účasti v spoločnosti.

Hodnoverné analýzy a prognózy vývoja na trhu práce, vrátane uplatnenia absolventov na pracovných miestach v konkrétnych zamestnaniach (profesiách), sú v podmienkach SR systematicky realizované v plnom súlade s požiadavkami zakotvenými v medzinárodných dokumentoch EÚ o sledovaní uplatnenia mladých ľudí na trhu práce, a to prostredníctvom moderných a efektívnych metód riešenia Národného projektu „Prognózy vývoja na trhu práce v Slovenskej republike II“ v gescii MPSVR SR, realizovaného podľa Zákona č. 453/2003 Z. z. o orgánoch štátnej správy v oblasti sociálnych vecí, rodiny a služieb zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, Zákona č. 5/2004 Z. z. o službách zamestnanosti a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a Zákona č. 61/2015 Z. z. o odbornom vzdelávaní a príprave a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Aktuálne vypracovaná analýza uplatnenia absolventov stredných a vysokých škôl z aspektu vykonávaného zamestnania poskytuje ucelený pohľad na zamestnanosť mladých ľudí z hľadiska vzájomného vzťahu medzi absolvovaným stupňom a odborom vzdelania na jednej strane a vykonávaným zamestnaním na strane druhej, a to v členení podľa národnej klasifikácie zamestnaní SK ISCO-08 v súlade s aktuálne platnou Vyhláškou Štatistického úradu SR č. 384/2015 Z. z. zo dňa 26. novembra 2016, ktorou sa vydáva štatistická klasifikácia zamestnaní.

Výstupy analýz a prognóz vývoja na trhu práce umožňujú rozvíjať vysokokvalitné komparatívne analytické poznatky s cieľom dosiahnuť, aby sa politiky zamerané na realizáciu prioritných úloh v oblasti trhu práce a vzdelávania zakladali na dôveryhodných súboroch údajov a zodpovedali potrebám, výzvam a podmienkam budúceho uplatňovania ľudského činiteľa v produktívnej práci. Len na základe hodnoverných výsledkov analýz a prognóz trhu práce v príslušných profesijných, odvetvových a regionálnych štruktúrach je možné realizovať účinnú a inkluzívnu výmenu tripartitných informácií, vzájomné učenie, partnerské konzultácie a dialóg o politikách v oblastiach zamestnanosti, vzdelávania, produktivity a odmeňovania ľudských zdrojov.

Prognózy vývoja na trhu práce zabezpečujú osobitné podporné služby všetkým veľkostným kategóriám zamestnávateľov, uchádzačom o zamestnanie a všetkým účastníkom trhu práce na účely rozvoja informovanosti o aktuálnej situácii a budúcom smerovaní pôsobenia absolventov vzdelávania na trhu práce, od východiskovej voľby povolania cez prípravu pre trh práce, prijatie do zamestnania až po odbornú pomoc po umiestnení v platenom zamestnaní v jednotlivých odvetviach, povolaniach a regiónoch.

Kvalifikované analýzy uplatnenia absolventov sú súčasťou zabezpečovania moderného systému súvisiaceho s výchovným a kariérovým poradenstvom, poskytovaním vzdelávania a prípravy pre trh práce, vytváraním sietí odborníkov a realizáciou dialógu príslušných zainteresovaných strán, ako aj rozvíjaním inštitucionálnych kapacít verejných služieb zamestnanosti a sociálnych partnerov v záujme urýchlenia prenosu informácií v oblastiach zamestnanosti, zručností a sociálneho začlenenia.

Manažérske zhrnutie

Práca v zamestnaní nekorešpondujúcom s vyštudovaným odborom vzdelania **má negatívne dôsledky na všetkých aktérov na trhu práce**, od jednotlivcov, cez decíznu sféru až po jednotlivé podniky. Zabránenie vzniku ďalších disparít na trhu práce a odstraňovanie už existujúcich disparít si nevyhnutne **vyžaduje relevantné informácie o uplatnení absolventov** v konkrétnych zamestnaniach.

Osoby pracujúce mimo odbor vzdelania obmedzujú využívanie ekonomického potenciálu SR, sú však problémom aj pre celú spoločnosť. Nepostačujúce kvantitatívne a kvalitatívne prepojenie medzi systémom vzdelávania a trhom práce totiž v konečnom dôsledku vyúsťuje do **nedôvery v systém vzdelávania, frustráciu jednotlivých osôb a má negatívne dôsledky na všetkých aktérov na trhu práce.**

Zamestnávateľom vznikajú ďalšie dodatočné náklady na zaškolenie osôb prichádzajúcich z nekorešpondujúcich smerov, ktoré by mohli byť použité na ďalší rozvoj podnikov, vrátane zlepšovania pracovných podmienok a rast miezd. Taktiež pre decíznu sféru nemôže byť takáto situácia ľahostajná. **Čím menej absolventi využívajú nadobudnuté vedomosti a zručnosti v reálnom pracovnom živote, tým sú finančné prostriedky vynakladané na ich vzdelávanie využívané neefektívnejšie.** Tieto osoby majú súčasne vyššiu mieru fluktuácie a vyššiu pravdepodobnosť prechodu do nezamestnanosti, kde sú na nich alokované ďalšie finančné prostriedky prostredníctvom aktívnych opatrení na trhu práce. Nakoniec, osoby pracujúce mimo odbor vzdelania majú nižšie mzdy a produktivitu práce ako ich kolegovia na rovnakej pracovnej pozícii, ktorí pracujú v odbore vzdelania. **Preto bez ohľadu na to, či si osoba dobrovoľne zvolí prácu mimo odbor vzdelania alebo je k tomu donútená okolnosťami na trhu práce, takáto situácia je negatívna a je ju nevyhnutné riešiť.** To je možné len na základe relevantných informácií, ktoré jasne identifikujú problémy a vývojové trendy a umožnia racionálne rozhodovanie aktérov na trhu práce.

Predkladaná štúdia obsahuje podrobnú analýzu uplatnenia absolventov stredných a vysokých škôl v jednotlivých regiónoch podľa vykonávaného zamestnania a vyštudovaného odboru vzdelania. Jedná sa o výnimočnú analýzu, ktorá je jediná svojho druhu v podmienkach SR.

V roku 2018 pracovalo **63 % stredoškolsky vzdelaných zamestnancov a 54 % vysokoškolsky vzdelaných zamestnancov mimo odbor vzdelania**, ktorý vyštudovali. Situácia sa pritom nezlepšuje.

Podiely absolventov nepracujúcich v odbore vzdelania rastú. Zatiaľ čo v roku 2012 pracovalo mimo odbor vzdelania 57,6 % stredoškolsky vzdelaných osôb, v súčasnosti je to už takmer 63 %. Pri zamestnancoch s vysokoškolským vzdelaním sú vývojové trendy miernejšie, avšak tiež negatívne, keď podiel osôb zamestnaných v nekorešpondujúcich zamestnaniach vzrástol za ostatných 5 rokov o približne 1 p. b. na súčasných 54 %.

Tento negatívny vývoj je viditeľný tak pri absolventoch stredných škôl do 5 rokov od ukončenia štúdia, ako aj u starších absolventov, kde podiel osôb zamestnaných v nekorešpondujúcich zamestnaniach rastie a aktuálne je v oboch skupinách na porovnateľnej úrovni. **Od roku 2012 vzrástol podiel stredoškolských absolventov pracujúcich mimo odbor vzdelania do 5 rokov od ukončenia štúdia z 57 % na takmer 63 %, v prípade absolventov nad 5 rokov od ukončenia štúdia z 58 % na 63 %.**

Na druhej strane, pri vysokoškolákoch možno sledovať iný trend. Absolventi do 5 rokov od ukončenia štúdia pracujú v menšej miere v nekorešpondujúcich zamestnaniach ako ich starší kolegovia, pričom tento podiel sa v porovnaní s rokom 2012 mierne znížil z 53 % na 51,6 %. **Naopak, pri ich starších kolegoch stúpol podiel pracujúcich mimo odbor vzdelania z 52 % na takmer 55 %.**

Najvyšší nesúlad medzi vyštudovaným odborom vzdelania a vykonávanou profesiou je v roku 2018 pri stredoškolákoch v Trenčianskom a Trnavskom kraji, pri vysokoškolákoch v Trnavskom a Košickom kraji. V najmenšej miere pracujú mimo odbor vzdelania vysokoškolskí absolventi v Prešovskom a Banskobystrickom kraji a stredoškolskí absolventi v Nitrianskom a Prešovskom kraji.

Z regionálneho hľadiska je na tom najhoršie Trnavský kraj, kde 57 % vysokoškolsky vzdelaných zamestnancov a 65 % stredoškolsky vzdelaných zamestnancov pracuje mimo vyštudovaný odbor vzdelania. Z hľadiska stredoškolákov je na tom najhoršie Trenčiansky kraj s viac ako 66 % pracujúcimi mimo odbor vzdelania.

Pri vysokoškolských absolventoch vyniká Prešovský kraj s výrazne najnižším podielom pracujúcich mimo odbor vzdelania na úrovni 45 % a do 5 rokov od ukončenia štúdia dokonca na úrovni 41 %. Jedná sa o jediný kraj v SR, v ktorom pracuje mimo odbor vzdelania menej ako polovica vysokoškolských absolventov. Je to spôsobené prevahou absolventov pedagogických a učiteľských odborov vzdelania, pričom korešpondujúce učiteľské profesie sú pre absolventov v tomto kraji zaujímavejšie ako v ostatných krajoch. Jedná sa totiž o profesie s tabuľkovým platom a Prešovský kraj je krajom s najnižšou celkovou priemernou mzdou. V relatívnom ponímaní vo vzťahu k priemernej mzde kraja sú tak platy učiteľov v tomto kraji najvyššie zo všetkých krajov.

Vo všetkých krajoch okrem Košického platí, že vysokoškolskí absolventi do 5 rokov od ukončenia štúdia pracujú vo väčšej miere na korešpondujúcich pozíciách ako ich starší kolegovia.

Viac ako štvrtina vysokoškolsky vzdelaných zamestnancov pracuje na stredoškolskej pozícii. Do 5 rokov od ukončenia štúdia je to viac ako tretina vysokoškolských absolventov.

Z dôvodu nedostatočnej kvantitatívnej a kvalitatívnej zhody medzi systémom vzdelávania a trhom práce sa **množstvo absolventov vysokých škôl uplatňuje v zamestnaniach, v ktorých je postačujúci nižší ako vysokoškolský stupeň vzdelania.** Tento podiel vzrástol z približne 23 % v roku 2012 na súčasných takmer 26 %. **Dôvodom je predovšetkým horšie uplatnenie mladších absolventov vysokých škôl.** Do 5 rokov od ukončenia štúdia pracovalo v roku 2012 na stredoškolskej pozícii približne 30 % vysokoškolských absolventov, v súčasnosti je to viac ako 34 %. **Najnižší podiel vysokoškolákov do 5 rokov od ukončenia štúdia pracujúcich na stredoškolskej pozícii je v Banskobystrickom kraji na úrovni 29 %, najvyšší v Trnavskom kraji s viac ako 39 % absolventmi pracujúcimi na stredoškolskej pozícii.** Trnavský kraj je tak krajom s najvyšším nesúlalom pri vysokoškolských absolventoch.

V najväčšej miere sa uplatňujú v odbore vzdelania absolventi zdravotníckych odborov vzdelania. V najmenšej miere pracujú vo vyštudovanom odbore vzdelania absolventi poľnohospodárskych a spoločenských vied.

Medzi odbormi vzdelania s **najvyššou mierou uplatnenia v odbore dominujú vysokoškolskí absolventi v oblasti zdravotníctva.** Jedná sa o odbory vzdelania ako rádiologický asistent, všeobecná sestra, všeobecné lekárstvo, pôrodná asistancia, ošetrovateľstvo. **Pri týchto odboroch vzdelania nepracuje v odbore len približne 10 % absolventov.** Vo veľkej miere sa uplatňujú v odbore aj **vysokoškolskí absolventi teologických smerov a absolventi z oblasti informatiky ako softvérové inžinierstvo, počítačové inžinierstvo, či informatika.** Z týchto absolventov sa len približne jedna pätina neuplatňuje v obore vzdelania. **Na druhej strane spektra sa nachádzajú vysokoškolské odbory vzdelania predovšetkým z poľnohospodárskych a lesníckych vied.** Nízke uplatnenie v odbore vzdelania majú tiež niektoré učiteľské odbory vzdelania ako učiteľstvo náboženskej výchovy a etickej výchovy, športová edukológia, či neslovanské jazyky a literatúry. Z týchto absolventov nepracuje v odbore vzdelania ani jedna desatina.

Najviac absolventov stredných škôl pracujúcich v odbore vzdelania je taktiež z oblasti zdravotníctva a predovšetkým s vyšším odborným vzdelaním ako napr. diplomovaný fyzioterapeut, diplomovaná všeobecná sestra, sanitár, zdravotnícky laborant, z ktorých nepracuje v odbore vzdelania menej než 10 % absolventov. Medzi stredoškolské odbory vzdelania s vysokou mierou práce

v odbore patrí tiež mechanik opravár, učiteľstvo pre materské školy a vychovávateľstvo, strojní mechanik, hutník operátor, s menej než jednou tretinou absolventov pracujúcich mimo odbor vzdelania. Na druhej strane, **v najväčšej miere pracujú mimo odbor vzdelania stredoškolskí absolventi umeleckých smerov ako odevný dizajn, scénické výtvarníctvo, fotograf, umelecký stolár** a podobne. Nízke uplatnenie majú tiež absolventi vinohradníctva a ovocinárstva, manažmentu cestovného ruchu, služieb v cestovnom ruchu, agropodnikania, ale aj strechári, kozmetičky a vizážistky, animátori voľného času. Menej než 10 % absolventov týchto odborov vzdelania si nachádza korešpondujúce uplatnenie.